

Hvordan kan vi styrke elevernes sproglige opmærksomhed og sproglige anerkendelse i fremmedsprogsundervisningen?

Petra Daryai-Hansen, Institut for Engelsk, Germansk og Romansk og **Natascha Drachmann**, Institut for Tværkulturelle og Regionale Studier, Københavns Universitet

Denne artikel handler om, hvordan man kan styrke elevernes sproglige opmærksomhed og sproglige anerkendelse ved at arbejde med en flersprogethedsdidaktik i fremmedsprogundervisningen. I artiklen argumenterer vi for, hvorfor det er meningsfuldt at integrere en flersprogethedsdidaktik og hvordan den konkret kan implementeres i undervisningen. Afslutningsvis giver vi med afsæt i tysk begynderundervisning to eksempler på flersproget undervisningsmateriale.

Flersprogethedsdidaktik. Inden for fremmedsprogdidaktikken har der de seneste årtier været en øget interesse for, hvordan man i højere grad kan tage højde for den sproglige mangfoldighed, der præger vores samfund i dag, og hvordan man kan drage nytte af elevernes samlede sproglige ressourcer, når de skal lære et nyt sprog. Denne vending er udtryk for et paradigmeskifte fra en såkaldt *singulær* eller *enkeltsproget tilgang* til en *pluralistisk* eller *flersproget tilgang* til sprog.

Mens den singulære tilgang kun tager udgangspunkt i ét sprog og kigger på sproget isoleret set, fokuserer den pluralistiske tilgang på flere sprog og etablerer forbindelser mellem sprogene (Candelier et al., 2007). Inden for den pluralistiske tilgang, den såkaldte *flersprogethedsdidaktik*, kan der skelnes mellem tre centrale tilgange:

- den *integrerede sprogdidaktik*, der bygger bro mellem de sprog, som alle elever lærer i skolen (i en dansk folkeskolekontekst primært dansk, engelsk, fransk/tysk)
- *sproglig opmærksomhed gennem en pluralistisk tilgang*, der udvikler elevernes sproglige opmærksomhed og sproglige anerkendelse ved at bygge bro til en bred palet af sprog (fx

elevernes førstesprog, andre fremmedsprog, dialekter)

- *interkomprehension mellem beslægtede sprog*, der udvikler elevernes receptive færdigheder ved at bygge bro mellem sprog, der stammer fra samme sprogfamilie (fx ved at arbejde med andre romanske sprog i franskundervisningen) (Daryai-Hansen, 2018)

I det følgende afsnit vil vi zoome ind på den anden tilgang, *sproglig opmærksomhed gennem en pluralistisk tilgang*, der er den mest åbne og omfavnende af de tre pluralistiske tilgange – og som i princippet muliggør inddragelse af alle sprog. I afsnittet vil vi se nærmere på, hvorfor den sproglige opmærksomhed er vigtig i fremmedsprogundervisningen og hvordan flersprogethedsdidaktikken kan bidrage til at udvikle den. Afslutningsvis giver vi to eksempler på, hvordan elevernes sproglige opmærksomhed og sproglige anerkendelse kan styrkes gennem en pluralistisk tilgang i den tidlige tyskundervisning.

Artiklen bygger på et fornyligt afsluttet dansk udviklings- og forskningsprojekt *Tidligere sprogstart – ny begynderdidaktik med fokus på flersprogethed* og et Nordplus Horizontal projekt *Developing the Language Awareness Approach in the*

Nordic and Baltic Countries. Begge projekter havde til formål at bygge bro mellem begynderdidaktikken og flersprogethedsdidaktikken ved at udvikle pædagogiske metoder og materialer til den tidligere sprogstart i engelsk (1. klasse) og fransk/tysk (5. klasse). Undervisningsmateriale indgår derudover i projektet *Teacher Well-Being and Diversity: Managing language and social diversity in classrooms*, finansieret af Erasmus+.

 Der opstår et metasprogligt rum i klasseværelset, hvor der reflekteres over, tales om og sammenlignes sprog

Sproglig opmærksomhed gennem en pluralistisk tilgang. Begrebet 'sproglig opmærksomhed' kan ledes tilbage til Hawkins (1984) og *Language Awareness*-traditionen. Ifølge *The Association for Language Awareness* kan 'sproglig opmærksomhed' defineres som "an explicit knowledge about language, and conscious perception and sensitivity in language learning, language teaching and language use." (ALA, 2018). Når der arbejdes med

sproglig opmærksomhed gennem en pluralistisk tilgang, udvikler eleverne således viden, holdninger og færdigheder ved at forskellige sprog trækkes ind i læringsrummet. Der opstår et metasprogligt rum i klasseværelset, hvor der reflekteres over, tales om og sammenlignes sprog. I dette rum kan eleverne navigere mellem alle deres sproglige ressourcer og overføre viden og færdigheder fra det ene sprog til det andet ved at trække på det, som de allerede ved og kan i forvejen. Eleverne bliver på denne måde klogere på både målsproget og på sprog i almindelighed. I det metasproglige rum skabes der samtidig mulighed for at udvikle elevernes sproglige anerkendelse, der fx gør dem i stand til at forholde sig åbent, nysgerrigt og anerkendende over for sprog og sproglig mangfoldighed.

Når man skal udvikle elevernes sproglige opmærksomhed gennem en pluralistisk tilgang, kan det gøres med afsæt i otte centrale sproglige vidensniveauer:

Otte vidensniveauer

1. Det fonologiske niveau	Hvordan udtales ord?
2. Det ortografiske niveau	Hvordan staves ord?
3. Det leksikalsk-semantiske niveau	Hvad betyder ordene?
4. Det morfologiske niveau	Hvordan bøjes ord?
5. Det syntaktiske niveau	Hvordan sættes ord sammen til sætninger?
6. Det tekstuelle niveau	Hvordan opbygges en tekst?
7. Det pragmatiske niveau	Hvordan bruges ord i en social kontekst?
8. Det diskursive niveau	Hvordan bruger vi sprog for at konstruere den verden, vi lever i?

Vil man arbejde med sproglig opmærksomhed gennem en pluralistisk tilgang, kan man således undersøge, hvordan sprogene ligner (og ikke ligner) hinanden ved at sammenligne dem på ovenstående niveauer. De otte niveauer er dog ikke lige relevante for alle målgrupper.

Begynderdidaktik i tysk. Med afsæt i den tyske begynderundervisning vil vi her give to eksempler på, hvordan det er muligt at arbejde med sproglig opmærksomhed gennem en pluralistisk tilgang ved at zoomme ind på det fonologiske, ortografiske, leksikalsk-semantiske og tekstuelle niveau. Aktiviteterne er alle en del af tysk materialet, udviklet i *Tidligere Sprogstart*-projektet, og kan frit tilgås på projektets hjemmeside: tidligere-sprogstart.ku.dk/tysk.

Det fonologiske og ortografiske niveau: Umlaut. Aktiviteten er en receptiv øvelse, hvor eleverne skal lytte til tyske, svenske og tyrkiske kropord. Fællesnævneren for de tre sprog er, at de alle benytter sig af omlyd.

Eleverne skal således lytte sig frem til, hvordan omlyden udtales i ordene og forsøge at skrive lyden ned. Eleverne kan fx også gætte på, hvilke sprog ordene er fra og hvad ordene betyder. Ved at inddrage svensk og tyrkisk i aktiviteten bliver eleverne bevidste om, at omlyd ikke kun er karakteristisk for det tyske sprog, men at det også findes på andre sprog. De elever, der har tyrkisk som førstesprog, vil samtidig erfare, at de kan trække på deres viden fra førstesproget, når de skal lære tysk. De tyrkisktalende elever vil på denne måde opleve, at deres førstesprog anerkendes og inddrages som en vigtig og nyttig ressource i undervisningen. Som opsamling kan eleverne overveje, om de kender lydene fra andre sprog.

Tabel 1: Sproglig opmærksomhed på otte vidensniveauer (Daryai-Hansen & Drachmann, 2018, med afsæt i Moore, 2014)

Hiep Hiep Hoera!

Ik ben word alweer **12 jaar**.
Daarom geef ik én verjaardagsfeestje op **20. januari**.
Je bent welkom van af **14.00 uur tot 18.00 uur**.
Adres: **Hulsdankstraat 31**
Ik hoop dat je komt!
Tot dan!
Alek
Tel. 020-2468928

Hallo _____
Ich lade Dich ein zu _____
am _____
von _____ Uhr bis _____ Uhr.
Wo _____
Sag bitte Bescheid, ob Du kommen kannst.
Telefon _____
Ich freue mich auf Dich!
Dein/e _____

Minder udtalen af *ü*, *ö* og *ä* fx om lyde, som de kender fra dansk? Eleverne vil på denne måde nå frem til, at de tyske bogstaver *ü*, *ö* og *ä* udtales på samme måde som *y*, *ø* og *æ* på dansk, og vil dermed erfare, at de tyske og danske lyde er ens, men at de tyske lyde manifesterer sig via andre bogstaver i skriften. Denne viden er nyttig at have, når eleverne skal formulere sig både mundtligt og skriftligt på tysk (Drachmann, under udgivelse).

Det tekstuelle og leksikalsk-semantiske niveau: fødselsdagsinvitationen som genre. I denne aktivitet skal eleverne arbejde med en hollandsk fødselsdagsinvitation som forberedelse til at udfylde deres egne invitationer på tysk. Eleverne får udleveret en hollandsk fødselsdagsinvitation og skal gruppevis finde ud af, hvad der står i invitationen. (Ref. figur øverst til venstre)

Eleverne afkoder invitationens indhold ved at trække på deres viden om fødselsdagsinvitationen som genre. Eleverne ved måske, at fødselsdagsinvitationer ofte indeholder en række bestemte informationer, fx alder for fødselaren, dato og tidspunkt for fødselsdagsfesten, adresse for festen, fødselarens navn etc. Eleverne vil fx også opdage, at mange af de hollandske ord er transparente med ord, som eleverne kender fra dansk og engelsk (fx 'Hiep Hiep Hoera'/'hip hip hurra'/'hip hip hooray' og 'welkom'/'velkommen'/'welcome'). Måske genkender eleverne også ord, der minder om tyske ord, som de har lært i løbet af undervisningen (fx 'ik ben'/'ich bin', 'uur'/'Uhr'). Eleverne bruger på denne måde deres genre-

forståelse samt deres viden om transparens til at gætte sig frem til centrale ord og sætninger og dermed til at udlede hovedindholdet i den hollandske invitation. (Drachmann, under udgivelse)

Eleverne får herefter udleveret en skabelon til en tysk invitation.

Gennem arbejdet med den hollandske invitation er eleverne blevet opmærksomme på, at fødselsdagsinvitationen har en genkendelig genremæssig struktur, som går på tværs af sprog. Denne viden kan eleverne bruge, når de skal udfylde de tomme huller i skabelonen og lave deres egne invitationer på tysk.

Afrunding. Både lærere og elever synes at det er meningsfuldt at arbejde med de udviklede aktiviteter. Vurderingen er, at fremmedsprogsundervisningen kan yde et centralt bidrag til at styrke elevernes sproglige opmærksomhed og sproglige anerkendelse gennem en pluralistisk tilgang. Samtidig er det begrænset, hvor meget der kan rummes i fremmedsprogsundervisningen – især når der kun er en lektion til rådighed om ugen, som det er tilfældet i 5. klasse. Vores erfaring viser derfor også, at det med skoleledelsens understøttelse vil være oplagt at etablere et tværfagligt samarbejde mellem fremmedsprogfagene, danskfaget og andre fag for at elevernes sproglige opmærksomhed og sproglige anerkendelse kan udvikles til fulde i skolens læringsrum.

Referencer

- ALA (2018). *About*. Hentet fra: languageawareness.org
- Candelier, M., Camilleri-Grima, A., Castellotti, V., de Pietro, J.-F., Lörinicz, I., Meißner, F.-J., Schrüder-Sura, A., Noguerol, A. (2007) CARAP. *Framework of reference for pluralistic approaches to languages and cultures*. European Centre for Modern Languages. Europarådet.
- Daryai-Hansen, P. (2018). Flersprogethedsdidaktik i fremmedsprogsundervisningen I: P. Daryai-Hansen, A. Søndergaard Gregersen, S. K. Jacobsen, J. von Holst Pedersen, L. Krosgaard Svarstad, & C. Watson (red.), *Fremmedsprogdidaktik. Mellem fag og didaktik*. København: Hans Reitzels Forlag, s. 29–44.
- Daryai-Hansen, P. & Drachmann, N. (2018). Hvordan kan vi udvikle elevernes sproglige opmærksomhed i den tidlige sprogstart? Københavns Universitet: Konsortiet for Sprog og Fagdidaktik i folkeskolen.
- Daryai-Hansen, P. & Drachmann, N. (under udgivelse). Flersprogethedsdidaktik i den tidlige tyskundervisning. I: P. Daryai-Hansen & D. Albrechtsen (red.). *Tidligere sprogstart – ny begynderdidaktik med fokus på flersprogethed*. Københavns Universitet: Konsortiet for Sprog og Fagdidaktik i folkeskolen.
- Drachmann, N. (under udgivelse). Hvordan kan elever udvikle sproglig opmærksomhed i den tidlige sprogstart? I: P. Daryai-Hansen & D. Albrechtsen (red.). *Tidligere sprogstart – ny begynderdidaktik med fokus på flersprogethed*. Københavns Universitet: Konsortiet for Sprog og Fagdidaktik i folkeskolen.
- Hawkins, E. (1984). *Awareness of Language: An introduction*. New York: Cambridge University Press.
- Moore, D. (2014). Sproglig opmærksomhed - en tilgang til at styrke sproglæring fra den tidlige barndom. I: *Sprogforum*, 58, s. 41–48.